

Szerkesztette
Horváth Gyula
Hajdú Zoltán

Magyar Tudományos Akadémia
Regionális Kutatások Központja

Pécs, 2010

TARTALOM

BEVEZETÉS

I. A RENDSZERVÁLTOZÁS KÖVETKEZMÉNYEI

A Balkán az európai térben

Államosodási folyamatok 1990 után

A Nyugat-Balkán országainak belső tagozódása

A Nyugat-Balkán és az európai uniós csatlakozás

II. DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK ÉS MUNKAERŐ

Etnikai összetétel, nemzeti konfliktusok

A népesség szerkezetének átalakulása

Migráció

Foglalkoztatás és munkaerőpiacok

III. KÖRNYEZET ÉS TELEPÜLÉSHÁLÓZAT

Természeti erőforrások és a környezet állapota

Városhálózat

Faluhálózat és rurális térségek

IV. POLITIKAI RENDSZER, KÖZSZOLGÁLTATÁSOK

A kormányzati rendszerek sajátosságai

Társadalmi struktúrák és társadalmi szolgáltatások

V. GAZDASÁG

Dezintegráció és újraszerveződés a Nyugat-

Balkán iparában

A Balkán mezőgazdasága

A Balkán közlekedése

Turizmus

A Nyugat-Balkán bankszektora

Felsőoktatás, kutatás és fejlesztés

Kis- és középvállalatok, magánvállalkozások

Helyi gazdaságfejlesztés

Regionális fejlesztési programok

A KÖTET SZERZŐI

CAMPESTRIN, ELISA szakértő, OECD Leed Trento, Centre for Local Development, Employment and Labour Markets

CHIZZALI, ROBERTO szakértő, OECD Leed Trento, Centre for Local Development, Employment and Labour Markets

CLARENCE, EMMA szakértő, OECD Leed Trento, Centre for Local Development, Employment and Labour Markets

DUBARLE, PATRICK tudományos főtanácsadó, OECD, Párizs

ERDŐSI FRENK, az MTA doktora, tudományos tanácsadó, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete

FARAGÓ LÁSZLÓ PhD, igazgatóhelyettes, MTA Regionális Kutatások Központja

GÁL ZOLTÁN PhD, tudományos főmunkatárs, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete

GRÜNHUT ZOLTÁN tudományos segédmunkatárs, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete

HAJDÚ ZOLTÁN, az MTA doktora, tudományos tanácsadó, MTA Regionális Kutatások Központja

HARDI TAMÁS PhD, tudományos főmunkatárs, MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézete

HOFER, ANDREA szakértő, OECD Leed Trento, Centre for Local Development, Employment and Labour Markets

HORVÁTH GYULA, az MTA doktora, igazgató, MTA Regionális Kutatások Központja

ILLÉS IVÁN, az MTA doktora, tudományos tanácsadó, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete

KOVÁCS TERÉZ, az MTA doktora, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete

LUX GÁBOR PhD, tudományos munkatárs, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete

MEZEI CECÍLIA PhD, tudományos munkatárs, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete

NAGY IMRE PhD, egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem

PÁLNÉ KOVÁCS ILONA, az MTA doktora, igazgató, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete

PÁMER ZOLTÁN tanácsadó, Dél-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség

PROTO, ALESSANDRA szakértő, OECD Leed Trento, Centre for Local Development, Employment and Labour Markets

RÁCZ SZILÁRD tudományos segédmunkatárs, MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete

RAFFAY ZOLTÁN PhD, főiskolai docens, Dunaújvárosi Főiskola

BEVEZETÉS

A Balkán évszázadok óta a magyar politikai cselekvés és tudományos kutatás érdeklődésének homlokterében áll. A történetileg változó magyar hatalmi törekvések jóval megelőzték a modern tudományok kialakulását. A modernizáció időszakában a magyar tudomány politikai célmeghatározóvá vált a Balkánnal kapcsolatban.

Az európai modernizáció felgyorsulásakor az Oszmán Birodalom a „tradicionalizmus terévé vált”. Az európai fejlődés fő áramából évszázadokig kimaradó területek a XIX. század utolsó harmadától a nagyhatalmak ütköző övezetét jelentették. Itteni események nyomán tört ki az első világháború, majd annak lezárását követően új államalakulat jött létre.

A II. világháború után Jugoszlávia különutas politikáját évtizedekig nagy nemzetközi politikai érdeklődés kísérte. Az öngazgatási rendszer hatalmi technikáival hatékonyan manőverező Tito-rendszer érzékelhető eredményeket produkált az ország területi szerkezetének alakításában. Az Európában kiugróan magas területi különbségek mérséklésében, a föderatív állam belső területi kohéziójában elért eredmények felkeltették a nemzetközi regionális politikai szakmai közvélemény figyelmét. A szövetségi köztársaság legfejletlenebb tagállamaiban területfejlesztési programok valósultak meg, amelyek elősegítették a fejletlen térségek iparosítását, a humán erőforrások intézményi rendszereinek kiépítését, a korszerű infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztését. E saját utas kommunista gazdaságpolitika ellenére a térség nagy regionális különbségei csak részben mérséklődtek. Ezek a differenciák a föderatív államszervezés hatékonyságának a gyengeségét mutatták. Az 1970-es évek közepén az egyes tagköztársaságok gazdasági teljesítményében igen magas különbségek mutatkoztak. Az ország legfejlettebb része, Szlovénia a jugoszláv GDP-átlag kétszeresét mutatta, a legfejletlenebb Koszovó viszont mindössze az országos átlag egyharmadán állt. Az országos átlag felett álló Horvátország (125 százalék) és Vajdaság (119 százalék) társadalmá nehezen viselte a fejletlen térségekre fordított állami támogatások magas arányából fakadó újraelosztási terheket. E fejlesztéspolitikai paradigma, s a körülette folyó permanens vita is hozzájárult a jugoszláv államszövetség összeomlásához.

Jugoszlávia széthullása a regionális egyenlőtlenségeket új dimenzióba helyezte. A korábbi régiók államosodása területi változásokhoz vezetett. Az új országokon belüli kisebb térségek között megmutatkozó különbségek szemmel láthatóbbá váltak. Komoly gondok mutatkoztak az állami berendezkedés következtében is. Az új államalakulatok szervezésének kezdeti időszakában a területi szempontok értelemszerűen háttérbe szorultak. A régióból állammá alakulás nem tekinthető a szokványos területszervezés gyakorlatának. E tapasztalatok híján lévő társadalmi gyakorlat következményei érzékelhetőek a Nyugat-Balkán új államai fejlődési pályájának

alakulásán. Az új országok államszervezési prioritásai között szerepel ugyan a területi különbségek mérséklésének az igénye, az új állami identitás megteremtésének a garantálását szolgáló intézmény- és eszközrendszerre összpontosító állami politikák azonban ezt a szempontot kevésbé érvényesítették.

Ma a balkáni térség stabilizálásának kérdései állnak a nemzetközi politikai gondolkodás, tervezés és cselekvés homlokterében. Az utóbbi másfél évtizedben számtalan politikai dokumentum foglalkozott a Nyugat-Balkán békés fejlődésének céljaival, eszközeivel és intézményeivel. Jelentős anyagi ráfordítások jelzik e politika fontosságát. Több nyugat-balkáni állam európai uniós tagságát sok uniós tagállam támogatja. Az új államok fejlesztési stratégiájában az európai uniós csatlakozás prioritást élvez.

E kötet a Nyugat-Balkán államainak területi szerkezetére, valamint az azt befolyásoló tényezőkre összpontosítja a figyelmet. A korábbi évtizedekben megmutatkozó területi differenciák növekedésének lehetünk tanúi. Az egyes régiók közötti korábbi tízszeres különbségek mára növekedést mutatnak. A Balkán fejlődésének egyik kulcseleme – a békés politikai fejlődés mellett – a kohézió erősítése, a strukturális politika hatékony alkalmazása lehet. A modern területpolitika alkalmazásának előfeltétele a területi különbségek alapos számbavétele. Tudnunk kell azt, hogy a regionális egyenlőtlenségek kialakulásában milyen tényezők játszzák a szerepet, milyen elképzelések fogalmazódnak meg e különbségek mérséklésére, az államigazgatás intézményi rendszere alkalmas-e e feladatok megoldására.

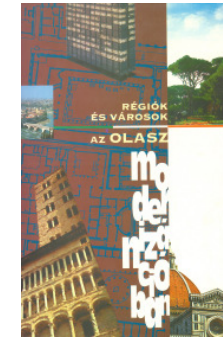
A Nyugat-Balkán országainak – Albánia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Koszovó, Macedónia, Montenegró, Szerbia – területi fejlődését szolgáló elképzelések remélhetőleg a politikai cselekvés előterébe kerülnek. E kötet ehhez kíván hozzájárulni.

A Régiók Európája sorozatban megjelenő kötet a Nyugat-Balkán országainak területi sajátosságait mutatja be. Összegzi a térség átalakulásának különböző korszakait jellemző sajátosságokat, értékeli a regionális különbségek hatásait, és áttekinti a térség fejlődésének perspektíváit.

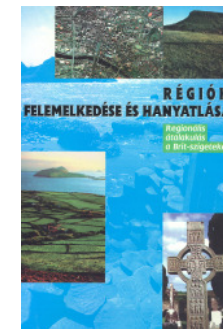
E könyv az MTA Regionális Kutatások Központja és az OECD LEED (Centre for Local Development, Employment and Labour Markets) Trento közös kutatási programjának eredménye.

RÉGIÓK EURÓPÁJA

Sorozatszerkesztő: Horváth Gyula

1. Régiók és városok az olasz modernizációban

2. Régiók felemelkedése és hanyatlása
Regionális átalakulás a Brit-szigeteken

3. Regionális fejlődés és politika az átalakuló Oroszországban